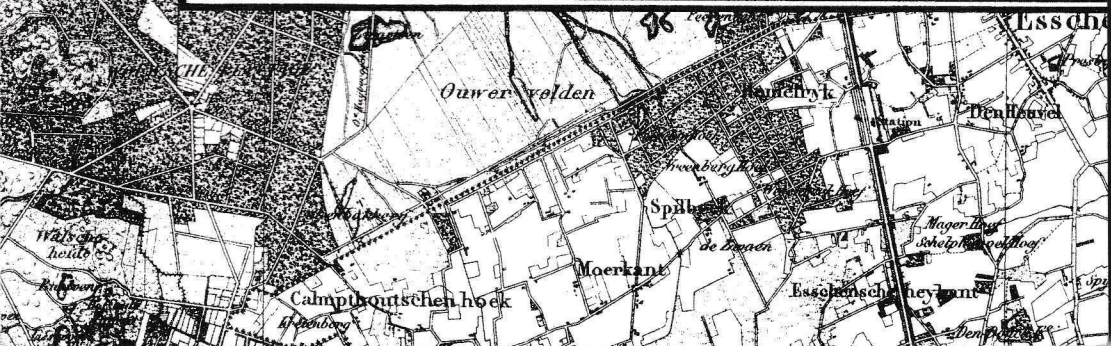

2 - 2000

Wouw in het nieuws anno 1900

Bij de overgang naar de twintigste eeuw staat de wereld aan de wieg van vernieuwingen, die hun weerga niet zullen kennen. Al aan het eind van de negentiende eeuw zijn de eerste tekenen zichtbaar geworden. De wereld, maar dan vooral de Westerse, maakt kennis met allerlei uitvindingen, die van grote invloed zullen zijn op de samenleving. Als monument van vernieuwing wordt op 29 april 1900 de Wereldtentoonstelling in Parijs geopend. Een record aantal bezoekers maakt kennis met de nieuwste snufjes. Kent men thuis alleen nog maar olielampen en kaarsen, op de Wereldtentoonstelling krijgt men een keur aan apparaten te zien, die aangedreven worden door elektriciteit en dynamo's. In september meldt de krant dat "de grote Edison" er zelfs in geslaagd zou zijn een apparaat uit te vinden, waarmee iedereen zijn eigen elektrisch licht kan gaan maken. Edison zou zelfs zoveel elektrische kracht op kunnen wekken, dat stoomschepen in vier dagen van Europa naar Amerika kunnen reizen. Amsterdam begint dat jaar als eerste Nederlandse stad met het elektrificeren van het tramnet. De luchtvaart krijgt een impuls met het luchtschip van Graaf Ferdinand von Zeppelin dat twintig minuten in de lucht blijft. En op de Wereldtentoonstelling vallen bovendien bewegende beelden te zien, de voorloper van de film. Dankzij de moderne communicatie wordt overigens ook bekend dat er wel enige smetten aan de tentoonstelling in Parijs zitten. De hoeveelheid bezoekers heeft als keerzijde dat zich verschillende grote ongelukken voordoen. Bij het instorten van een verbindingsbrug komen 9 mensen om en een zwakker stelling is bezwiken onder het gewicht van vier decoratieschilders. Tijdens een waterfeest op de Seine bezwijkt een leuning van een brug door het grote gedrang. Twee mensen komen om.

De moderne communicatie zorgt er ook voor dat de toestand in de wereld gevolgd kan worden. Bijvoorbeeld de oorlog in Zuid-Afrika, die voortdurend onderwerp van nieuwsgaring in de krant is. De kranten steunen uiteraard de Nederlandse stamverwanten in de Boerenoorlog tegen de Engelsen en als Kruger uiteindelijk moet capituleren valt hem in december een warm onthaal in Den Haag ten deel. Hij krijgt een warm "politeek asiel" in ons land, een grote menigte staat hem op te wachten, 600 zangers heffen psalm 72 aan en twee weken later wordt Ome Paul stormachtig onthaald bij een ontvangst in Amsterdam.

Ook sociaal en politiek staat ons land aan de vooravond van grote vernieuwingen. Het liberale kabinet dient series wetsvoorstellen in om de omstandigheden van de mensen te verbeteren. En in november dient

41

minister Lely het wetsontwerp in om de Zuiderzee droog te maken.

De dorpling ontdekt de buitenwereld

In vergelijking met de overgang van de twintigste naar de eenentwintigste eeuw, moet de vorige eeuwwisseling toch nog een oase van rust geweest zijn. De signalen over vernieuwing zullen de Wouwenaren grotendeels voorbij gegaan zijn. Er was immers nog weinig contact met de buitenwereld, de enige bron van informatie is de krant, en dan nog alleen voor de schaarse inwoners op het platteland, die het zich kunnen veroorloven een krant te lezen. Voor de overigen was de dorpskern het centrum van een gebied van zo'n uur gaans, en van wat zich buiten die kring afspeelde, zal de dorpling veelal onwetend gebleven zijn. Geen wonder dat er verschrikt gereageerd wordt op het onbekende. Zo staat er bijvoorbeeld een voor onze tijd curieus berichtje in de krant dat na sluitingstijd bij een winkelier in Roosendaal aan de deur geklopt werd. Toen de dienstbode open deed, zag ze ineens twee negers voor de deur staan. "Zij schrok zo dat zij plotseling krankzinnig werd, haar toestand is heden, volgens verklaring van den dokter, onveranderd".

De paardentram, de auto of de trein waren nog geen gemeengoed, al heeft Wouw het geluk dat men van de buitenwereld ontsloten is dankzij het station. En de krant schrijft in mei uit betrouwbare bron gehoord te hebben dat de Rotterdamsche Tramwegmij. een concessie gevraagd heeft voor een tramlijn van Steenberghe over Moerstraten en Wouw naar Roosendaal. Een enkeling heeft al wel een fiets waarmee "het uur gaans" sneller overbrugd kan worden. De krant schrijft dat ene luitenant Wagtendonk van de artillerie in Bergen op Zoom gedurende 2½ maand een proef genomen heeft met een "toevouwbaar rijwiel". De beoordeling is gunstig, het leger kon staande en met het rijwiel op de rug heel goed vuren. De Wouwse wielrijdersbond telt aan het begin van de vorige eeuw al 41 leden, die elkaar op het klinkerpad van de Spellestraat bekampen op snelheid op de 1 en 5 kilometer en op de Markt op behendigheid. De Wouwse Wielrijdersbond heeft zelfs al een plan gemaakt en naar de minister gezonden om een fietspad aangelegd te krijgen van Bergen op Zoom via Roosendaal naar Breda. De actie heeft resultaat. Er komt een proefpad, dat zo goed voldoet dat er volgens Rijkswaterstaat alle kans bestaat dat het hele fietspad aangelegd gaat worden. Als ze gaan fietsen, weten ze in ieder geval de weg. Op 26 november staat in de krant dat in de gemeente op kosten van de ANWB drie handwijzers geplaatst worden.

4

Toch begint ook de gewone dorpeling langzaam maar zeker de buitenwereld te ontdekken. De nieuwe eeuw biedt dankzij de vervoersmogelijkheden ook nieuwe kansen om langzaam maar zeker en nog enigszins onwennig de eerste stappen buiten de eigen regio te zetten. In mei gaat bijvoorbeeld vereniging De Zwarte Bles in plaats van de jaarlijkse teeravond ditmaal met de trein twee dagen naar Brussel. "Alle leden hadden de mond vol van het schoone en de genoegens, welke Brussel den vreemdeling aanbiedt. Het reisje weegt wel op tegen het plezier van de gebruikelijke smul- en drinkpartij", schrijft de krant. En ook harmonie Oranje heeft de smaak te pakken gekregen. Aanvankelijk wilde men een uitstapje maken naar Antwerpen, maar later werd het gewijzigd in een rit met de "pleziertrein" vanuit Roosendaal naar Den Haag, waar ze de bezienswaardigheden van de hofstad en de badplaats Scheveningen bezoeken. Ook de muzikanten is het uitstapje goed bevallen. Waarbij de krant aantekent dat "het voor velen tevens leerzaam is, om de reden zij wat meer van de wereld te zien krijgen, dan in hun woonplaats of naaste omgeving te aanschouwen is". Wouw heeft zelfs al een eigen reis- en loterijgezelschap, de Burgerkring, die bij de weduwe Verplanken aan het station gevestigd is. De club heeft het geluk dat op een van de loten een prijs valt, waarvoor een reis met de tram van Steenbergen naar Brouwershaven gemaakt wordt "teneinde de streken daar, die door isolement voor velen nog vreemd zijn, beter te leren kennen". Ze bezoeken er de havenstad Vlissingen en de badplaats Domburg.

Dat de dorpeling de buitenwereld zo langzamerhand beter begint te kennen heeft ook tot gevolg dat de trek naar de stad toeneemt. Door de achteruitgang van de landbouw zijn jongeren sneller geneigd naar de industriële centra te trekken. Maar De Grondwet ziet daaraan ook een keerzijde: er zijn ook "zedelijke oorzaken", zoals de genotzucht. "De plattelandsgemeenten zijn nog onbedorven, maar de ongelovige geest waart rond in stadjes en dorpen en roept de zucht naar genot wakker". Daarbij wordt ondermeer gedoeld op schouwburgen en concertzalen. Maar ook dat ouders hun kinderen boven hun stand op willen voeden, ze zien ze liever als klerk dan achter de ploeg. "Men valt zo in handen van vrienden, die hun ongeluk worden en ze vallen van hun geloof af. Tegen zulk een ziele-prijs is het leven in de groote steden duur, te duur gekocht", aldus de krant.

Feestend het nieuwe jaar in

Feestend, maar wel alsof het een gewone oudejaarsavond betrof, ging

Wouw de nieuwe eeuw tegemoet. Op feesttonen van harmonie Oranje, dat ter gelegenheid van de jaarwisseling op de avond van het oude jaar een winterconcert gaf in zaal Huygen. De verwachtingen werden verre overtroffen, schrijft de krant, en "in opgeruimde stemming werd het nieuw jaar binnen getreden. Alle aanwezigen wenschten elkaar een zegenrijk nieuw jaar", waaraan de krant toevoegt dat ze zich daarna te rusten legden in Morpheus armen. Dat gold overigens niet voor iedereen. Op 4 januari citeert De Grondwet het spreekwoord "Als de drank is in den man, is de wijsheid in de kan". De krant verwijst daarmee naar verschillende vechtpartijen, die op de nieuwjaarsdag in het dorp plaats gevonden hebben. Gelukkig nogal zonder ernstige verwondingen, aldus de krant. "Wanneer toch zal de mensch zichzelf eens kunnen bedwingen", verzucht de krant.

In Wouw heeft in ieder geval menig een het moeilijk om zich te bedwingen, want ook de carnavals- en kermisdagen verlopen onrustig. Over het carnaval wordt bijvoorbeeld geschreven dat het een treurig verloop had met dronkemanstonelen en vechtpartijen. Een inwoner werd zelfs in eigen huis door een dronken indringer zodanig met een mes mishandeld, dat de dokter er aan te pas moest komen. En ook op de Moerstraatse kermis is het rumoerig. Er was, schrijft de krant, vrij veel volk op de been, maar het ontbreekt op dergelijke "buitenkermissen" aan elke vorm van amusement. Vandaar dat de bezoekers zelf voor amusement zorgen door het "verzwelgen van ontelbare potjes bier, met als gevolg twist en vechtpartijen met messteken". Op de Hazelaarse kermis gaat het er nog anders aan toe. Hier ontstaat een opstootje door "een onschuldige grap met een klapsigaar". En op de Hilse kermis werd in oktober "flink geklopt".

Zijn vertier zal de Wouwenaar moeten zoeken bij de verenigingen in de dorpen. En wat dat betreft is er altijd wel wat te beleven. Het verenigingsleven groeit en bloeit. Wouw heeft zijn harmonie, Heerle de zangvereniging Fidelio, in de dorpen zijn schutterijen gevestigd en verder zijn er nog allerlei dorpsverenigingen in de plaatselijke herbergen, die als doel hebben gezellig samen te komen en te sparen voor de jaarlijkse feestavond. Gefeest wordt er volop. Zo staat in de Grondwet te lezen dat het op zaterdag 30 januari druk in de gemeente was met feestvieren. Maar liefst vier gezelschappen hielden de jaarlijkse potvertering. "Dat de leden het zich goed lieten smaken en dat er menig potje bier geledigd werd, laat zich licht begrijpen", aldus de krant. De lange winteravonden hebben zo ook hun aangename kanten, schrijft de krant, want er is altijd wel een smulpartij of een uitvoering van een of andere vereniging.

De harmonie geeft zijn concerten, die ook van buiten het dorp

belangstellenden aantrekken. "Opmerkelijk was", aldus een bericht op 23 januari, "dat er veel vreemdelingen aanwezig waren". De muziekstukken werden overigens goed uitgevoerd, vooral "de Maastrichtse Staarmarsch van den heer Bouwman en de Marsch Populaire van den heer J. Oomes mochten de volle goedkeuring van het publiek wegdragen. Onder de komische voordrachten viel het duet 'Ik eet H.O., ik niet', gespeeld door K. en S. bijzonder in den smaak". Financieel hoeft Oranje zich geen zorgen te maken, want de heren Juten en Philips schenken de vereniging elk honderd gulden tijdens de algemene ledenvergadering. "Dat Oranje steeds groeie en bloeie en de ware eendracht onder hare leden behouden blijve" is de wens van de krant. Toch gaat de wens niet in vervulling. Later dat jaar wordt geschreven dat er verdeeldheid ontstaan is en niemand de functie van commissaris wil vervullen.

In Heerle geeft zangvereniging Fidelio voor een volle zaal een winterconcert, maar het was jammer, staat in de krant, "dat de muziek niet altijd juist in de maat was". Maar, wordt eraan toegevoegd, de uitvoering heeft weer eens bewezen dat door ambitie en oefening veel bereikt kan worden. Een andere attractie is in Heerle de voorstelling van het miniatuurcirkus van R. van Kinsbergen in zaal Doggen. Het publiek loopt er niet voor uit, en dat is jammer, want de voorstelling was de moeite waard. Vooral het zesjarig dochttertje, dat als clown optrad, deed het goed. In een van de leegstaande schoollokalen wordt trouwens nog een aparte voorstelling voor de kinderen van Heerle gegeven.

Aangezien de feestavond van de sociëteit De Gezelligheid een jaar eerder niet zo in de smaak viel, heeft men misschien ervoor gekozen het dit jaar maar simpel te houden. De krant schrijft slechts dat de heer Van Aersschen als bestuurlid herkozen is en dat F. Ansems de functie van commissaris overneemt van de heer Aerden, die zich niet herkiesbaar stelde.

Feest moet het ook geweest zijn in september, als de huzaren in een meer dan volle zaal Huygens als teken van vriendschap de Wouwse bevolking onthalen op een muzikaal soiree. Op 10 september is het eskader huzaren uit Den Haag gearriveerd, hetgeen volgens de krant nogal wat nieuwsgierigen op de been bracht. Het grootste deel werd ingekwartierd in Wouw, de rest in Heerle. De stemming zat er al snel in. Na het gezamenlijk aantreden op het Zuideinde van Heerle bij de Roskam togen de huzaren naar Wouwse Plantage. Het stafregiment infanterie bracht bij Emsens muziek ten gehore. Na de oefening, waarbij nog een huzaar zwaar gewond raakt omdat hij bij het station op een bajonet liep, nemen ze afscheid van Wouw met een tweetal voorstellingen. En na afloop integreren de huzaren en de Wouwse bevolking tijdens een

4

samenzijn. Volgens de krant een teken van goede verstandhouding tussen de burgers en de militairen.

Wouw telt begin deze eeuw ook diverse handboogschutterijen. De Unie uit de Nieuwstraat bestaat vijftig jaar. Met een luisterrijk concours wil men dit jubileum gaan vieren. Op de aprilvergadering worden de plannen doorkruist. Vanwege het ontslag van de voorzitter gaat het feest niet door. Toch wordt het gouden jubileum nog op bescheiden schaal gevierd. Op 16 juni staat te lezen dat de leden van de schutterij onder begeleiding van de harmonie en een viertal "gardes d'honneur" het vaandel en de medailles ophaalden bij de scheidend president, S. Aerden. In optocht trok men vervolgens naar de nieuwe voorzitter F. de Boeck en vandaar naar F. Voeten, die zo'n 50 jaar geleden de vereniging mee oprichtte. Daarna trok de stoet naar de doelen in de Nieuwstraat, waar Oranje nog een aantal nummers uitvoerde. De schutterij weet ook nog een prijsje in de wacht te slepen. Op 18 september staat in de krant dat S. Aerden bij het internationaal concours in Oosterhout met 24 punten en 6 schoten de zevende prijs behaalde, namelijk een "hoorn van overvloed".

Handboogschutterij Vriendenkring Eendracht is bij Verplanken gevestigd. Als men in mei de koningsverschieting houdt stijgt de vreugde ten top. Uitgerekend het oudste lid, W. van Beethoven, wordt winnaar. De Vriendenkring draagt hem in een versierde zetel naar het lokaal, waar menig potje bier gedronken wordt op het heuglijke feit. In november zal dat potje bier ook wel gedronken zijn. De krant schrijft namelijk dat er gefuifd is omdat een van de leden zijn medeschutters een feestje gaf ter gelegenheid van zijn huwelijk. In Heerle is ook nog schutterij Ons Genoegen actief. Op het internationaal toernooi in Ginneken schieten de schutters drie rozen. En in Moerstraten geeft Geen Moed Verloren een demonstratie met de handboog bij café Berrevoets.

De koninklijke verloving

In 1900 staan de kranten vol met geruchten en vermoedens over de op handen zijnde verloving van Koningin Wilhelmina. Het voorgaande jaar was er al gespeculeerd over een verloving, maar in juli krijgen de berichten een meer serieuze vorm. Van verschillende zijden zou beweerd worden dat de Koningin op haar verjaardag haar aanstaande huwelijk en de naam van de bruidegom mee zal gaan delen. Het hele volk zal zich, zo wordt geschreven, verheugen als de berichten waar zouden zijn. De Grondwet vindt het echter onbescheiden om de naam, die hen ter ore kwam, te onthullen. Hare Majesteit dient immers het voorrecht te hebben

4

dit zelf aan de onderdanen mee te delen. De verjaardag van Wilhelmina gaat echter voorbij zonder dat er iets bekend gemaakt wordt. Toch blijven de geruchten aanhouden. Op dinsdag 16 oktober is het feest in Nederland. "De jonge vorstin, naar wie geheel Nederland hopen opziet, viert een lentefeest des harten", schrijft de krant ter gelegenheid van de verloving. De twee jaar regerende koningin maakt bekend dat ze in het huwelijk gaat treden met de Duitse hertog Heinrich von Mecklenburg-Schwerin. "Zoo zal dan eindelijk binnen niet al te ver verschieft aan ons bemind koningskind een mannelijken beschermers worden geschonken, die de vreugde van haar leven zal zijn. Een nieuwe toekomst wordt met deze verloving geopend voor ons dierbaar Oranjestad, dat in Koningin Wilhelmina zijn laatste telg bezat. Moge die toekomst beantwoorden aan de hoop en de gebeden van Nederland", schrijft de Grondwet. Op 25 oktober is er een grote drukte op het Staatsspoorstation in Den Haag, waar prins Hendrik aankomt om zich naar zijn verloofde te begeven. Het koninklijk paar zal het nieuws in de kranten de komende maanden blijven overheersen.

De nieuwe burgemeester

Enkele dagen voor de eeuwwisseling is op 29 december 1899 burgemeester C.A. Daverveldt overleden. Dat hij in de laatste jaren van zijn burgemeesterschap niet erg populair was bij de bevolking laat het verslagje over zijn begrafenis wel zien. Op 2 januari 1900 staat in De Grondwet: "Hedenmorgen te 10 uur had te Heerle de begrafenis plaats van de edelachtb. heer Daverveldt, in leven burgemeester onzer gemeente. De lijkstoet werd geopend door de wethouders, de gemeenteraadsleden en de secretaris, daarna volgde het stoffelijk overschot. Hierna volgden de bloedverwanten en vrienden van de overledene. Het kerkgebouw was gevuld met vele belangstellenden die getuigen wilden zijn van de laatste eer den dode bewezen. Tot veler verwondering werd aan de open groeve door niemand een enkel woord gesproken ter eere van den afgestorvene".

Met spanning wordt naar de benoeming van een opvolger uitgezien. En daarover lekt zelfs iets uit, want op 9 maart staat in de krant dat zich onder de sollicitanten twee inwoners bevinden, namelijk J.B. Raaijmakers en P.C. Daverveldt. Drie weken later wordt de benoeming bekend van Daverveldt, zoon van de overleden burgemeester. "Het nieuws", zo wordt geschreven, "verspreidde zich als een lopend vuurtje". Donderdagavond brachten de harmonie Oranje uit Wouwe en de zangvereniging Fidelio uit

Heerle hem een serenade en zanghulde. En "als teken van goedkeuring door de overgrote meerderheid van de bevolking" wapperden de vlaggen van nagenoeg alle huizen. Ook de Grondwet brengt de beste wensen voor de nieuwe burgemeester tot uitdrukking in de krant: "Moge hij tal van jaren tot welzijn onzer gemeente werkzaam zijn, evenals zijn vader en grootvader, die samen meer dan 60 jaren deze betrekking met eere vervuld hebben. Dat zij ons aller wensch!". Harmonie Oranje krijgt van Daverveldt een paar dagen later nog een extra feestje als dank voor de hulde. Er was, staat op 8 april in de Grondwet, gulle vrolijkheid en menig glaasje werd genuttigd. Weer een paar dagen later meldt de krant dat de beëdiging op 6 april in Den Bosch plaats zal vinden en de installatie op het Wouwse raadhuis op dinsdag 10 april.

De installatie van de nieuwe burgemeester heeft een sober karakter. "Op verzoek van de burgemeester", schrijft de krant op 10 april, "was alle feestelijk vertoon achterwege gebleven. Om 9 uur had de installatie plaats. De plechtigheid werd geleid door wethouder de Greef. Na de installatie bleef men nog eenige tijd entre nous bijeen". Bij zijn installatie zegt de nieuwe burgemeester veel te willen doen voor de bloei van de gemeente en verder de armen te willen gedenken in plaats van het houden van een feest. Daverveldt wordt dan burgemeester van een dorp dat op 1 januari 4013 inwoners telde.

In september krijgt het dorp hoog bezoek. De Commissaris van de Koningin is in Wouw. Veel notabelen en geestelijken maken volgens de krant gebruik van de audiëntie bij de commissaris. Na afloop van de audiëntie bezoekt hij de Lambertuskerk. In de loop van het jaar onderscheidt de nieuwe burgemeester zich door voor een betere straatverlichting te zorgen. "Nu de donkere avonden weer aanbreken heeft ons gemeentebestuur toch gezorgd voor betere straatverlichting. De oude 'gloeïende spijkertjes' zijn vervangen door petroleum-gloeilicht, dat uitstekend voldoet", staat op 28 september te lezen.

Katholieken sluit de rijen

Centraal middelpunt in de dorpen is de kerk. De primaire bron van zekerheid en geborgenheid in de plaatselijke samenleving is en blijft die kerk. Dat er meer signalen uit de buitenwereld doordringen brengt echter ook mee dat de bevolking langzamerhand minder ontsloten raakt en voor vernieuwing gevoelig wordt. In de verlichte periode rond de eeuwwisseling, waarin liberalen en socialisten meer vaste voet aan de grond beginnen te krijgen, moet de katholieke identiteit dus als

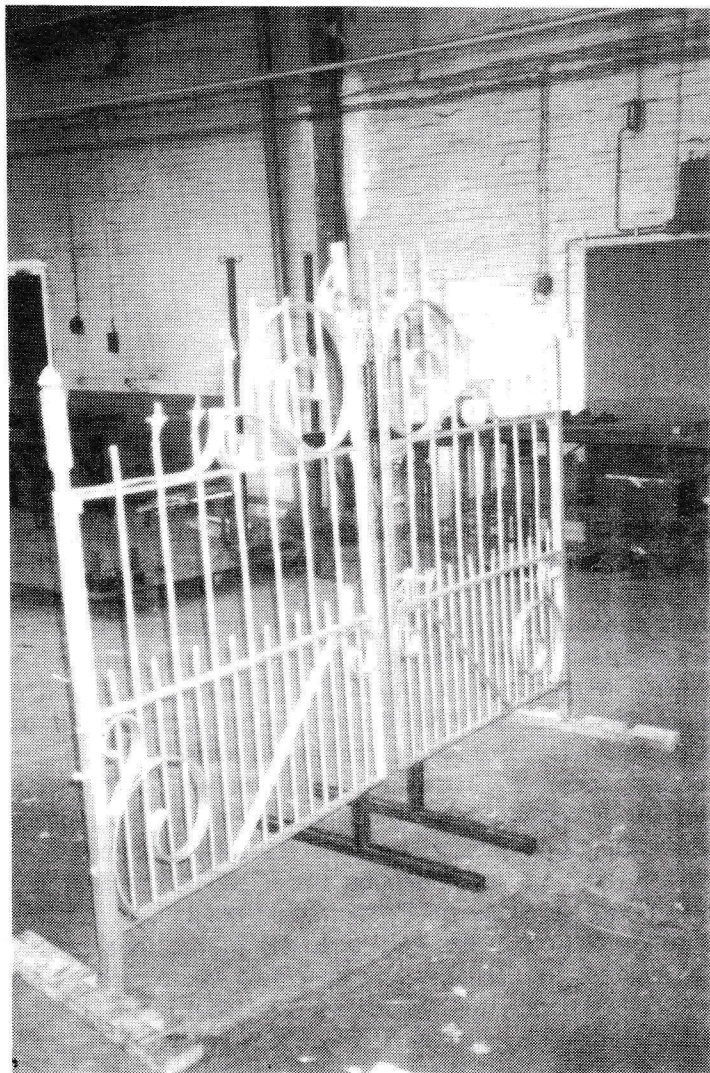
tegenwicht tegen wereldse vernieuwingen gaan dienen. Het is tijd dat ook katholieken de rijen gaan sluiten luidt zo ongeveer de boodschap van de kerkelijke leiders, de paus inclus. Zo ontstaan aan het begin van de eeuw bijvoorbeeld de katholieke boerenbond en de katholieke arbeidersbeweging. In oktober verschijnt in de Grondwet een pleidooi om op te komen voor het katholicisme. "Overal wappere het vaandel onze katholieke beginselen; katholiek moeten wij zijn in geheel ons publiek, maatschappelijk en sociaal leven", aldus de krant.

Maar ook politiek valt er nog veel te winnen. De "sluwe vossen", zo staat vrij vertaald in de krant te lezen, beginnen immers steeds meer terrein in het zuiden te winnen. In november schrijft de Grondwet bijvoorbeeld dat "de socialistische vos op sluwe wijze in Brabant hollen aan het graven is om het socialisme uit het noorden naar het zuiden te transporten". De krant heeft daar overigens al eerder dat jaar tegen gewaarschuwd. Zo zouden in Breda en Den Bosch al socialistische afdelingen opgericht zijn en zouden Tilburg en Eindhoven spoedig volgen. Sluw als ze zijn, schrijft de krant, dringen de socialisten zich op via neutrale vakbonden. "Neutrale vereenigingen kunnen wij best missen in onze Roomsche provincies", aldus de krant, die tegelijkertijd oproept front te maken en katholieke bonden op te richten. Maar ook de liberale onderwijswetgeving vormt een gevaar. Vooral het streven om godsdienstonderwijs voortaan buiten de scholen te gaan geven. Het gevaar, aldus de krant, is dat het kind godsdienst gaat beschouwen als bij- en niet meer als hoofdzaak. De krant is later dat jaar dus ook uiterst verbolgen dat de "dwangwet" van het onderwijs door de Kamer aangenomen is en dan nog, nota bene, met de doorslaggevende stem van de katholiek Schaeppman.

Met het oog op de verkiezingen van 1901 wordt het hoog tijd, zo vindt de Grondwet, dat de katholieke leiders zich voor gaan bereiden op de stembusstrijd. "Men herinnere de vorige verkiezingen met leugens van de liberale partij met een voorhoede van radicalen en socialisten en een achterhoede van makke liberalen. De strijd tussen de doordrijvers van liberale en handhavers van christelijke beginselen is sinds 1877 steeds groter geworden. Feminisme, socialisme en al die boze stelsels zijn geen redding maar bederf van de maatschappij. Ervaring heeft geleerd wat het is regeering over te laten aan ongodisme", aldus de krant.

In Wouw is van "ongodisme" absoluut nog een sprake. De pastoor is en blijft een autoriteit, plaatselijk blijven katholieken de rijen sluiten in de vele kerkelijke manifestaties die door het jaar heen plaats vinden. En uiteraard schaart nagenoeg iedereen zich achter het katholieke vaandel, want niet-katholieken in het Wouwse van begin deze eeuw zijn zeldzaam.

Op 18 januari bijvoorbeeld staat in de Grondwet te lezen dat zondag in

Op 22 juni 1900 valt in de krant te lezen dat er 220 gulden onder de inwoners werd ingezameld, welk bedrag werd besteed aan een "blijvend aandenken, nl. een fraai ijzeren hek aan de straatzijde. Dit in verband met het feit dat het 50 jaar geleden was, dat de zusters zich vestigden in het klooster in Wouw.

Thans is het hek gerestaureerd in het kader van 200 provincie Noord Brabant en is geplaatst aan het "Nonnenbaantje" naast de Kloosterkapel aan de Kloosterstraat. (Fotocollectie Heemkundekring "De Vierschaer" Wouw).

de Lambertuskerk de ene godsdienstplechtigheid de andere opvolgde. Vooral 's middags, toen de H. Familie onder begeleiding van Oranje een indrukwekkende processie hield. "Onder het spelen van de 'Maastrichter Staarmarsch' keerde Oranje naar het lokaal terug als teken van het einde der plechtigheid. Met een rondwandeling door het dorp luistert Oranje ook "het feest der H. Communie" op en bij het feest der H. Kindsheide trokken 300 kinderen in optocht naar de kerk. "Verschillende aardige kostuums, vooral de nonnetjes in Chinese klederdracht, trokken veel bekijks". Nogal wat "vreemdelingen" komen naar de Wouwse kerk ter ere van de H. Apollonia, de patrones tegen tandpijn. "Een bewijs hoevelen door die plaag gekweld worden", aldus de krant. De inwoners van het dorp trekken daarentegen ook naar andere kerken om heiligen te eren. Zo wordt in februari onder begeleiding van de pastoor van Heerle met de trein van 9.37 uur een processie naar Woensdrecht gehouden ter ere van H. Blasius. Terug in Heerle wordt de processie afgesloten met een "laatste godsdienstoefening" in de parochiekerk. En om "getuigenis af te leggen van de onwankelbare trouw aan Christus' stedehouder op aarde" wordt de katholieken via de krant gevraagd op 2 maart te vlaggen ter ere van de verjaardag van paus Leo XIII.

In de loop van het jaar is het vijftig jaar geleden dat de zuster zich vestigden in het klooster in Wouw. Reden voor de gemeenschap om daar op feestelijke wijze bij stil te staan. Op 3 juni valt te lezen dat een feestcomité gevormd is "teneinde bij die gelegenheid de waardige religieusen een huldeblijks als bewijs van dankbaarheid aan te bieden". De commissie bestaat uit de heren Silv. Aerden, Const. Philips, B. Siebelink, J.B. Raaijmakers en J. Kuijpers. Veel valt er kennelijk niet te organiseren. Op 14 juni al vindt het feestje plaats want daags erna staat in de krant te lezen dat van nagenoeg alle huizen de driekleur uit hing ter gelegenheid van het jubileum. De harmonie bracht om half twaalf een aubade en de pastoor hield "een lange en warme toespraak". Verder vond die middag nog een plechtig lof plaats in de kloosterkapel, dat opgeluisterd werd door het Wouwse koor. Een week later is het feest voor de kinderen, die de zusterschool bezoeken en het feest wordt "huishoudelijk" afgesloten. De krant weet op 22 juni te melden dat de zuster tal van geschenken hebben ontvangen, waaronder 220 gulden van de commissie, die onder de inwoners geld ingezameld heeft. Dit wordt besteed aan "een blijvend aandenken, nl. een fraai ijzeren hek aan de straatzijde".

Het onderhoud van de kerken mag zich ook in een buitengewone belangstelling van de dorpelingen verheugen. Als centraal middelpunt in de gemeenschap dient de kerk ook een zekere grootsheid uit te stralen.

De kerk van Heerle geeft weer een fris en levendig aanzien, nadat de beschildering van de preekstoel en zitplaatsen in de kerk voltooid is. "Gewelf en priesterkoor getuigen van smaak, wat interieur betreft valt de Gertrudiskerk te rangschikken onder de schoonste van de omgeving", aldus de krant. En vervolgens begint de pastoor met het inzamelen van geld voor een nieuwe kruisweg. Ook in Wouw wordt een begin gemaakt met het schilderen van hoofdgewelf en pilaren in de kerk volgens een ontwerp van architect Cuijpers. En in Wouwse Plantage wordt een zijaltaar gemaakt van witte steen en graniet, "een prachtstuk toegewijd aan Onze Lieve Vrouw".

En uiteraard heeft het dorp zo ook zijn priesterzonen. Dorpsgenoot J. Potters is als diaken al benoemd tot professor aan het klein seminarie in Hoogstraten. In juni wordt hij tot priester gewijd en zondag draagt hij in de Wouwse kerk zijn eerste H. Mis op, "geassisteerd door zijn studiegenoten Martens en Plasschaert, kapelaans alhier". In oktober is het de beurt aan "dorpsgenoot pater Josephus Uitdewilligen van de Congregatie des Allerheiligsten Verlossers". In het klooster in het Belgische Withem wordt hij tot priester gewijd en daar draagt hij ook zijn eerste H. Mis op. "Eenige familieleden woonden deze verheven plechtigheden bij. Onze gelukwensen aan den gewijde en zijne familie", aldus de krant.

De landbouw

Dat men de rijen moet sluiten heeft men in Wouw inmiddels al ontdekt, al is het dan niet zozeer uit godsdienstige maar uit materiële motieven. Al eerder hadden de Wouwse boeren de Coöperatieve Zuivelfabriek opgericht teneinde samen sterker te staan. Een oprichting, die zelfs leidde tot een confrontatie met de kerk. Er is een impuls tot samenwerking van uit gegaan. Ook op andere terreinen wordt coöperatief samengewerkt. Zo meldt de krant dat bij A. Huygens' koffiehuis De Veehandel een onderlinge veebasculen geplaatst is. Als bewijs van de bloeiende toestand van de onderneming mag gelden dat over 1899 maar liefst 33% dividend aan de aandeelhouders uitgekeerd is. Op 18 februari staat te lezen dat de landbouwers besloten hebben een onderlinge paardenverzekering te beginnen. En er komt een onderlinge brandverzekering voor de landbouwers. Aan het eind van het jaar hebben enkele inwoners zelfs het plan opgevat om een ziekenfonds in de gemeente op te richten.

De Maatschappij van Landbouw heeft voor 41.800 gulden aan hulpmest- en voedingsstoffen aangekocht. "De boeren weten dus wel degelijk met

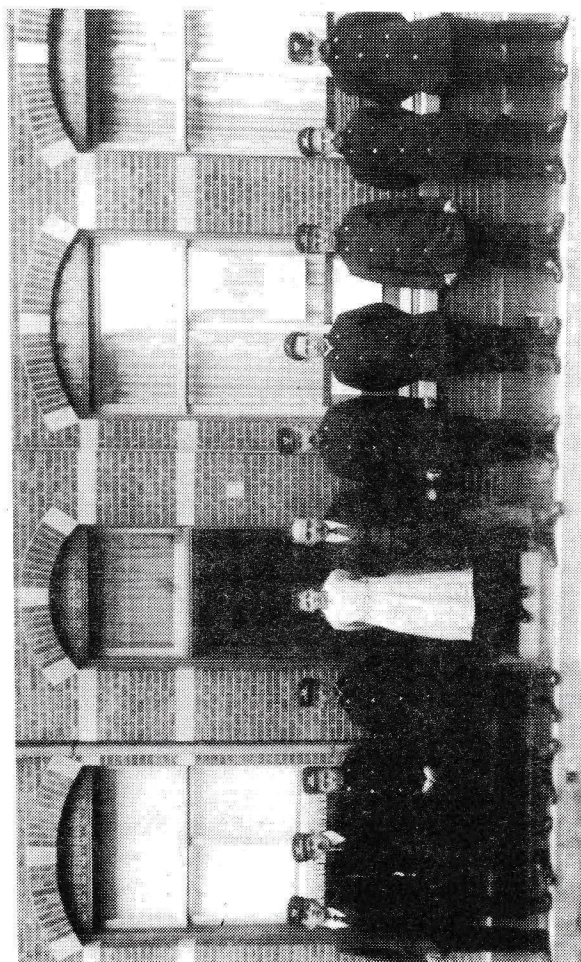

hun tijd mee te gaan", schrijft de krant. En dat het goed gaat met de landbouw blijkt bovendien uit de aangegeven waarde van het geslacht rundvee in 1899, dat 16.530 gulden bedroeg. "Voegt men de 100den kilo's vlees bij die hier jaarlijks nog vanuit Roosendaal en Bergen op Zoom betrokken worden, dan ziet men hieruit dat in onze gemeente ook nog al een aardig brokje vlees verorberd wordt", aldus de krant. Inmiddels heeft de Landbouwvereniging ook het plan opgevat om ter verbetering van het varkensras een beer van zuiver Gelders ras aan te gaan kopen. Men experimenteert al een aantal jaren met Hollandse fokstieren, die na gedane arbeid bij de koeien van de boeren verkocht worden. Iets dergelijks zou ook met de varkens moeten gaan gebeuren. Als bewijs van de bloeiende toestand van de Coöperatieve Zuivelfabriek mag dienen dat aan de aandeelhouders 12% dividend uitgekeerd is. Maar ook dat de fabriek verder uitbreidt met een kaasmakerij en graanmaalterij. De fabriek krijgt in 1900 ook een nieuwe directeur. Bottema wordt benoemd in Vollenhoven en zijn assistent Sieperds wordt de nieuwe directeur. Voor scholing wordt ook gezorgd. Een dertigtal jonge boeren begint aan de landbouwwintercursus, die in de openbare school in Wouw gegeven wordt. Rijkslandbouwleraar P. van Hoek komt de cursus openen en de lessen worden op woensdag- en vrijdagavond van 6 tot 9 uur gegeven door J. Merckx uit Roosendaal.

De oogst van de aardappelen valt in 1900 tegen. De krant schrijft dat er weliswaar veel aardappelen geoogst worden, maar dat de kwaliteit tegenvalt omdat de helft op de lagere velden door ziekte aangetast is. De bietencampagne is in oktober in volle gang. Er valt, stelt de krant, veel voordeel te behalen wanneer de tramlijn van Roosendaal naar Bergen op Zoom gerealiseerd zou worden. Het vervoer per tram is immers heel wat voordeliger dan dat per spoor. Er zou sprake zijn van vier haltes in de gemeente, een aan de nieuwe weg door de Spellestraat, een bij de school, een bij de Roskam en een halte bij de Zoom nabij Raaijmakers.

Het kleine nieuws: de race tussen de fiets en het paard

De nieuwe tijd laat ruimte voor experimenten. De vraag of het nieuwerwetse vervoermiddel de fiets sneller zou zijn dan het traditionele rijtuig met paard hield twee Wouwenaren bezig. Zij hielden een onderlinge wedstrijd met beide vervoermiddelen. Het antwoord op de vraag kregen ze niet, want de wedstrijd bleef onbeslist omdat geen van beide de finish haalde: "In woeste vaart vloog het over de weg, totdat de fietser tegen een boom kwam en het paard aan de draai bij het station in volle vaart

1920: Het voltallige PTT personeel inclusief de hulpbestellers voor het postkantoor aan de Roosendaalsestraat 5 te Wouw.
 Vlnr Janus Sibens, Piet Schuurbieters, Rikus Koen, Rinus Verbraak, Betsie Sloekers, briefvengaarder Jan Sloekers, Martien Dekkers, Kees de Kok, Jack van Ginderen en Desiré van Gremberghe.
 (Fotocollectie Heemkundekring "De Vierschaer")

vierkant tegen de grond sloeg. Als een wonder liep het goed af", schrijft de krant op 8 april. Waar wij het nu hebben over ongevallen met auto's, had men het honderd jaar geleden over ongevallen met paarden. Zo schrok het paard van de bakker zo van een woonwagen langs de weg, dat het met rijtuig en al in de sloot terecht kwam. De inzittende vrouw kwam er met enige schrammen en gescheurde kleren goed van af. En toen de burries braken van het rijtuig, waarin dokter Van Aersen zat, raakte het paard met rijtuig en al bekneld tussen de bomen op het marktplein. Gelukkig wist men de dokter uit zijn benarde positie te bevrijden. Het paard van landbouwer Uitdewilligen, die op weg was naar de dokter, begon bij de afspanning van Voeten te steigeren en sprong door de ruit de winkel van Liebau in. Een voerman van een kar met pulp raakt in botsing met de berijder van een hondenkar, "die in luie houding op zijn kar lag". Er kwamen hooivorken aan te pas om de schuldvraag te beslechten. Maar fietsen is evenmin zonder gevaar. Zo overkwam een zekere W. een ernstig ongeluk toen plotseling de buis van zijn voorvork brak. Hij had er flink de vaart in en kwam met zijn borst op de afgebroken buis en zijn hoofd op de stenen.

In augustus doet zich bijna een treinongeval voor. Bij de steenbakkerij van Daverveldt staan plots enkele koeien op de spoorlijn. De machinist zag ze op tijd en kon ingrijpen. "Nadat de koeien van de lijn afgedreven waren, kon het dampende en snuivende stoomros zijn weg vervolgen". Vanwege de drukte op de weg en omdat de schoolkinderen nogal eens onder de afsluitingen doorkruipen worden bij de spoorwegovergang in Heerle de spoorbomen vervangen door een schuifbarrière, een nieuwe vinding uit België. De afsluiting is, schrijft de krant, praktisch en volkomen en een hele verbetering. De spoorwegmaatschappij heeft overigens in Heerle ook 5 ha. zandgrond gekocht van pastoor Juten uit Koewacht. Het zandvervoer vanuit Wouw wordt met jaren verlengd en het werk voor de arbeiders blijft. Het vervoer over het spoor door Wouw is overigens zo toegenomen, dat de laad- en losruimten vergroot moeten worden.

En dan is er nog altijd het dagelijkse nieuws in de krant, dat voor de Wouwenaren zeker wetenswaardig zal zijn, want het gaat immers om mededorpsbewoners. Bijvoorbeeld dat postbode Sloekers het huis van wijlen Ant. van Tilburg gekocht heeft, "zodat binnenkort vermoedelijk met ingang van 1 juli het hulppostkantoor verplaatst zal worden van de Hilschestraat naar de Roosendaalschestraat". Een paar maanden later wordt geschreven dat het pand geheel afgebroken en opnieuw gebouwd is en qua kantoor ingericht is naar de eisen des tijds. Met ingang van 1 september wordt het in gebruik genomen.

De Israëlitische slagerij van de familie Samuel Frank en Sara Soesman

verdwijnt uit Wouw. De familie is in het dorp zo goed als uitgestorven en de laatste afstammelingen doen de zaak van de hand omdat ze verhuizen. De krant meldt dat het woonhuis met slagerij ingezet is op 2000 gulden door slager M. Godschalk.

Als bewijs dat zich in Wouw goede ambachtslieden bevinden mag volgens de krant dienen dat molenmaker Fr. van Dongen opdracht heeft gekregen om een stoommalerij in Amsterdam te bouwen. L. Raaymakers gaat het burgerweeshuis in Vlissingen bouwen. Het echtpaar Zagers, "de welbekende orgeltrapper" herdenkt op 22 november dat het vijftig jaar getrouwd is. Omdat er geen ruchtbaarheid aan gegeven is, is de dag "voor de oude luidjes vrij onopgemerkt voorbijgegaan". Arbeider J.v.L. raakt op de melkfabriek met zijn hand bekneld tussen de botervaten. Zijn vinger is verpletterd en bovendien is hij niet verzekerd tegen ziektekosten. Verder valt te lezen dat het traktement van gemeenteontvanger Jac. Damen vastgesteld is op 440 gulden. Onderwijzer L. Bellanger is in Arnhem geslaagd voor zijn hoofdakke. Dorpsgenoot C. Goderie heeft het laatste deel van zijn notarieel examen met goed gevolg afgelegd. "Zondagvoormiddag bracht hem onze harmonie, waarvan hij werkend lid is, een aubade". Spaarbankvereniging l'Esperence wordt opgeheven en de verkoop van de stellingen van de schilderbeurt van de kerk in Heerle brengt meer op dan het hout gekost heeft. Landbouwer Boshouwers van de Hil en A. van Heijst uit Heerle worden in de raad gekozen. Als curiositeit meldt de krant dat een vogelpaar een nest heeft in een schoollokaal en dat ze het er zo goed naar de zin hebben, dat de jongen van het tweede broedsel al weggevlogen zijn. Bijzonder is dat Raaijmakers een reuzengewas geoogst heeft, een beetwortel van 4½ kilo. Een andere curiositeit is dat een Wouwse weduwe half oktober nog rijpe en smakelijke aardbeien uit haar tuin geplukt heeft. Niet voor lang, want daags erna wordt Wouw door een zwaar onweer getroffen met hagelstenen "zo groot als knikkers". Door blikseminslag op de telefoondraden is het contact verbroken.

"Als voorbeeld van trouwe plichtsbetrachting en tevens tot voorbeeld voor de tegenwoordige dienstboden", schrijft de krant, "mag dienen dat de onlangs overleden dienstbode A.A. in de 53 jaar dat zij als zodanig werkzaam was, slechts 2 meesters heeft gehad". De eerste dienst moest na 27 jaar beëindigd worden wegens een sterfgeval, bij de tweede bleef ze tot haar dood. De jongeman P.E., "in de bloei zijner leven", is overleden als gevolg van bloedvergiftiging. Hij had bij het scheren een puistje op zijn lip afgesneden, na enkele dagen was zijn hoofd opgezwollen en had het vreemde kleuren. "Helaas was de wetenschap machteloos", aldus de krant. Een koeboertje uit Wouwse Plantage heeft

4

zich verhangen. De krant meldt wanneer zich besmettelijke ziekten in het dorp voordoen. Zo zijn hele schoolklassen ontvolkt door pokken en mazelen. En op zekere dag staan in Heerle maar liefst vier lijken boven aarde. De woning van de weduwe Nuyten brandt af, drie geiten komen in de vlammen om. De gemeente besluit om tot aller tevredenheid de bomen in het dorp Heerle te rooien. "Nu nog een volledige bestrating, teneinde aan de modderpoel en zandverstuivingen een einde te maken", aldus de krant. In oktober wordt het jachtseizoen geopend, maar het viel deerlijk tegen. Dat is te wijten aan "stropers uit de lagere klassen en wilddieven, die hier bij dozijnen te vinden zijn. Ze kapen menig boutje voor de neus van de eerlijke jager weg. Enkelen durven zelfs te zeggen dat ze er meer mee verdienen dan met werken".

En ook de kleine criminaliteit in het dorp ontbreekt niet in de krant. Zo roert de bekende Peer Vis uit de Roosendaalschestraat zich weer eens. "Verschillende ingezetenen onzer gemeente moesten het ontgelden, vooral de politie werd duchtig getraceerd. Wel liep de herrieschopper behoudens een proces-verbaal eenige klappen en schoppen op, terwijl zijn deur met verschillende projectielen werd gebombardeerd, zoodat enkele ruiten verbrijzeld werden", staat op 24 juli in de krant. Waaraan De Grondwet toevoegt: "doch dit alles helpt niets; de politie moest direct bij zulke gelegenheden krachtadiger optreden, teneinde dergelijke schandalen te voorkomen of althans in hun voortgang te stuiten". Maar Peer Vis is niet de enige die zich roert. De toenmalige "gastarbeiders" laten eveneens van zich horen. Een aantal inwoners verdient de kost in Duitsland. En daar wordt, weet de krant, grof geld verdiend. Voor ze weggaan moeten de bloemetjes buiten gezet worden. De krant schrijft op 29 november dat "gisteren een clubje herriemakers de peeeën nog eens op zou scheppen, alvorens ze weer naar Duitsland trokken". De politie was op rellen voorbereid want er was versterking van de marechaussee uit Roosendaal. Volgens de krant leek het wel of de relschoppers daarvoor enig respect hadden, "want zij konden niet goed aan de gang komen. Toch was alles niet richtig daar er in de straten verschillende revolverschoten gelost werden". De marechaussee slaagde erin een van de revolvers, geladen met vier patronen, in beslag te nemen. Een paar weken later staat in de krant dat ondanks het feit dat "de grootste druktemakers weer naar Duitsland vertrokken zijn", het toch weer rumoerig was in het dorp. Er deden zich allerlei schermutselingen voor, er werden ruiten ingegooid bij een kastelein en op de Roosendaalsebaan moesten tal van boompjes het ontgelden. De loting voor de dienstplicht, vaak ook een bron van tumult, is dit jaar goed verlopen. "Mede komt een woord van lof toe aan de gemeentepolitie, die de lotelingen op al hun

gangen volgt en doortastend weet op te treden voor het geval zulks noodig mocht zijn". In een goede en opgeruimde stemming togen ze naar Bergen op Zoom, maar volgens de krant was bij terugkomst de uitslag van de gezichten af te lezen. Voor de dienstplicht zijn 51 personen ingeloot, wier namen in de krant gepubliceerd worden. Een aantal ontspringt alsnog de dans. Tien zijn vrijgesteld wegens broederdienst, zes omdat ze enige zoon zijn en eentje, Chr. van Tilburg, hoeft niet in dienst omdat hij te klein is.

Boomkweker M. Buijs treft een zijn kwekerij een ravage aan. Boompjes en gewassen zijn afgesneden en afgebroken. De schade beloopt honderd gulden, dader onbekend. Ook op andere plekken doen zich baldadigheden voor, zoals de vernieling van bomen langs de weg en het ingooien van ruiten. Als bij kastelein J.v.D de ruiten ingegooid en op andere plaatsen deuren en vensters "gebombardeerd" zijn, verzucht de krant: "Mocht het de politie eens spoedig gelukken de daders van zulke baldadigheden in handen te krijgen". Een dronken man uit Halsteren greep naar een voorbij rijdende fiets. Hij raakte bekneeld tussen ketting en wiel, het lid van de rechter wijsvinger is bijna geheel afgekneld. "Naar alle waarschijnlijkheid zal hij dergelijke kunsten nu wel voorgoed verleerd hebben", schrijft de krant. Bij kastelein J.U. komen enkele bezoekers in actie tegen de politie omdat U. een verbaal krijgt wegens muziek en dans. Het gevolg is een handgemeen, waarbij de politie de revolver moet trekken, "waarvoor de aanvallers toch eerbied hadden". Heerle wordt onveilig gemaakt door zes personen die een komedie willen spelen bij een kastelein. De burgemeester weigert de vergunning en als antwoord daarop trekken ze het dorp door. Her en der drinken ze op de pof, stelen ze brood en ribbetjes en lenen geld, waarna ze overgaan tot vernielingen en baldadigheden. "Ze hebben hun rollen netjes en behoorlijk afgespeeld", aldus de krant. In Moerstraten nemen inbrekers de benen met een gestolen spaarbankboekje en kleingeld. Als bij het station de assistent van de zuivelfabriek met stokken mishandeld wordt door een commies, is dat voor de Grondwet reden eens flink uit te pakken. "t is te hopen, dat de dader van zulk een laffe kwajongensstreek zijn gerechte straf niet zal ontgaan, want waar zou het heen moeten, als zulke personen in hun kwaliteit van Rijksambtenaar het voorbeeld moeten geven om den openbaren weg onveilig te maken?"

HENK HELLEGERS
Dussen, februari 2000

Deze uitgave werd mede mogelijk door de
financiële steun van:
JOS VAN AERT
HOVENIERSBEDRIJF
Jagersweg 8 4726 SL Heerle, tel 0165-304248

